

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ШКОЛА СУПЕРГЕРОЇВ»

НАКАЗ

«16» грудня 2022 р.

№ 18-3

Про затвердження інструкції з виявлення та протидії насильству вихованців/учнів освітніх центрів державної установи «Школа супергероїв»

Відповідно до статті 10 Закону України «Про охорону дитинства», статей 4, 9-11 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Постанови Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі», Методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників з іншими органами та службами, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 02.12.2018 № 1047, урахувавши лист Міністерства освіти і науки України 18.05.2018 № 1/11-5480, з метою вчасного виявлення та протидії насильству вихованців/учнів освітніх центрів державної установи «Школа супергероїв»,

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Інструкцію з виявлення та протидії насильству вихованців/учнів освітніх центрів державної установи «Школа супергероїв» (надалі – Інструкція), що додається.
2. Визначити, що уповноваженою особою з виявлення та протидії насильству в освітніх центрах державної установи «Школа супергероїв» (далі – Уповноважена особа) є керівник (завідувач) відповідного освітнього центру.
3. Керівникам (завідувачам) освітніх центрів державної установи «Школа супергероїв» довести Інструкцію до відома працівників.
4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника директора з навчально-методичної роботи – керівника

навчально-методичного центру державної установи «Школа супергероїв»
Ольгу Набоченко.

В. о. директора

Євгенія СМІРНОВА

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ державної установи
«Школа супергероїв»

від 16. 12. 2022 № 18-з

Інструкція
з виявлення та протидії насильству вихованців/учнів освітніх центрів
«Школа супергероїв»

1. Преамбула

Кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності.

Одним із найважливіших принципів діяльності державної установи «Школа супергероїв» є дитиноцентризм — пріоритет найвищих інтересів дитини.

Дисципліна і порядок у сім'ї, освітніх та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини.

Працівники освітніх центрів Школи, які контактують з вихованцями/учнями, повинні бути ознайомлені з інформацією про захист дітей від усіх форм насильства, у тому числі домашнього насильства, експлуатації, найгірших форм дитячої праці або інших проявів жорстокого поводження з дитиною.

2. Види та ознаки насильства

Жорстоке поводження з дитиною — будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини.

Жорстоке ставлення до дитини і нехтування її інтересами можуть мати різні види і форми, але їх наслідками завжди є серйозний збиток для здоров'я, розвитку і соціалізації дитини, нерідко й загроза її життю чи навіть є причиною смерті.

Розрізняють чотири основні форми жорстокого поводження та зневажання дітей:

Фізичне насильство — дії або відсутність дій з боку батьків або інших дорослих, що шкодять здоров'ю дитини, порушують її розвиток і позбавляють життя. Це можуть бути тілесні покарання, удари долонею,

стусани, опіки, задушення, грубі хапання, штовхання, плевки, застосування палиці, паска, ножа, пістолета.

Фізичне насильство – це також і залучення дитини до вживання наркотиків, алкоголю, пропонування їй отруйних речовин або медичних препаратів, які викликають одурманювання (*наприклад, снодійного, не виписаного лікарем*), а також спроби задушення та потоплення.

Фізичне насильство – це фізичний напад (катування), воно майже завжди супроводжується словесними образами і психічною травмою.

Ознаки фізичного насильства:

- синяки або поламани кістки;
- відбитки предметів/предмета;
- синець або поріз, якому немає пояснень;
- зализина;
- боязнь дорослих, особливо батьків;
- агресія;
- боязнь фізичного контакту, такого як рукостискання, обійми, будь-якого дотику.

Сексуальне насильство або розбещення дітей та інцест – це будь-які сексуальні стосунки/взаємодія з дитиною, в яких дитина використовується дорослим або іншою дитиною для задоволення сексуальних потреб. Сексуальне насильство включає в себе статеві зносини (коїтус), оральний і анальний секс, взаємну мастурбацію, інші тілесні контакти із статевими органами. До сексуального розбещення відносять також залучення дитини до проституції, порнобізнесу, оголення перед дитиною статевих органів і сідниць, підглядання за нею, коли дитина цього не підозрює: під час роздягання, відправлення природних потреб. Такий вид насильства може здійснюватись тим, кому дитина довіряє, включаючи батька, мати, брата/сестру, далекого родича, друга, вчителя, класного керівника або-будь якого піклувальника; будь-яка особа, наділена владою, повноваженнями і функцією контролю над дитиною.

Ознаки сексуального насильства:

- таємність;
- надмірна зацікавленість чи обізнаність у сексуальній темі та предметах, що з нею пов'язані;
- надмірний прояв уваги до всього, що пов'язане з сексуальною темою;
- побоювання певної людини чи члена сім'ї;
- надмірна піддатливість;

- агресія;
- біль при сечовипусканні;
- ускладнення при ходьбі чи сидінні;
- нетримання сечі;
- анальний чи вагінальний свербіж, висипи, синці, кровотечі, біль.

Психологічне (емоційне) насильство – це постійні або періодичні словесні образи, погрози від батьків, опікунів, вчителів, вихователів, приниження людської гідності, звинувачення в тому, в чому дитина невинна, демонстрація ворожості, нелюбові. До цього виду насильства належить також постійна брехня, обман дитини (внаслідок чого вона втрачає довіру до дорослого), а також ситуації, коли вимоги до дитини не відповідають її віковим можливостям. У психічному насильстві можна відокремити вербальне та емоційне насильство. Вербальне (словесне) чиниться у разі критики і докорів буквально за кожний вчинок. Емоційне насильство може відбуватися взагалі без слів за допомогою міміки, пози, поглядів, інтонації.

Ознаки психологічного (емоційного) насильства:

- відставання у порівнянні з однолітками у фізичному та соціальному розвитку;
- порушення мови, сну, прийому їжі;
- систематичне повторення дій, зокрема - розкачування, смоктання пальців, кусання;
- відсутність зосередження та уваги;
- відсутність інтересу чи емоцій;
- депресія або віддаленість;
- агресія.

Зневага (нехтування) інтересами і потребами дитини (або економічне насильство) – відсутність належного забезпечення основних потреб дитини в їжі, одязі, житлі, вихованні, медичній допомозі з боку батьків чи осіб, їх що замінюють, у силу об'єктивних причин (бідність, психічні хвороби, недосвідченість) і без таких. Типовим прикладом зневажливого ставлення до дітей є залишення їх без догляду, що часто призводить до нещасних випадків, отруєнь та інших небезпечних для життя і здоров'я дитини наслідків.

Ознаки фізичної занедбаності (незадоволення основних фізичних потреб дитини в їжі, одязі, гігієні, житлі):

- брудний та пошкоджений одяг, невідповідний до сезону;
- безсоння;

- недотримання гігієнічних норм;
- медичні проблеми, які не піддаються лікуванню;
- ховання або крадіжка їжі;
- відсутність або низький рівень соціальних навичок;
- бездоглядність;
- нездатність до навчання, невідповідність розумових здібностей віковим нормам.

Будь-який вид жорстокого поводження щодо дітей веде до найрізноманітніших наслідків, проте об'єднує їх одне – завдання шкоди здоров'ю чи небезпека для життя дитини.

Через різні причини багато дітей не повідомляють про пережите насильство. Тому важливу роль у виявленні фактів насильства відіграє спостережливість викладачів та керівника (завідувача) освітнього центру Школи. Уважне ставлення до вихованців/учнів і здатність вчасно помітити симптоми неблагополуччя в їх поведінці і настрої.

За такими ознаками можна припустити, що вихованець/учень знаходиться в стані стресу, можливо, викликаного конфліктами і насильством:

- часті скарги на погане самопочуття на заняттях;
- замкнутість, уникнення друзів, однокласників, самоізоляція або ізоляція з боку інших учнів;
- зниження успішності, втрата інтересу до навчання та іншої діяльності;
- недовіра до однолітків і дорослих, низька самооцінка, невпевненість у собі;
- неуважність, забудькуватість, нездатність концентруватися;
- постійний або частий стан тривожності, напруженості;
- лякливості, страх гучних звуків і різких рухів;
- постійний або частий поганий настрій, стан пригніченості, або, навпаки, гіперактивність, дратівливість, агресивність;
- різкі і безпричинні перепади настрою;
- втрата або псування особистих речей (мобільного телефону, рюкзака, підручників та ін), синці, розірваний або зім'ятий одяг;
 - брудний та неохайний одяг, довгий час не помита голова, занедбаний вигляд;

- синці, подряпини, які дитина не може або не хоче пояснити, у тому числі приховані або які намагалися приховати (тональним кремом, перевязками тощо);
- обмовки щодо ситуацій, які сталися, у тому числі занадта проінформованість або цікавість щодо сексуальних тем;
- розповіді про інших членів сім'ї, що викликають занепокоєння (наприклад, дитина розповідає про сестру 12 років, яка зникає вночі але в неї з'явилися гроші, або що мати спить з чужим чоловіком в ліжку на очах у дитини, тощо);
- відмова пояснити причини вищеописаних станів і поведінки або неправдоподібні пояснення.

Педагогічні працівники освітнього центру Школи, у разі виявлення ознак чи факторів, що можуть вказувати на домашнє насильство, складні життєві обставини, жорстоке поводження з дитиною або ризики щодо їх виникнення стосовно дитини, передають Уповноваженій особі освітнього центру Школи інформацію про дитину з метою планування подальших дій щодо заходів для надання медичної, психологічної або іншої допомоги постраждалим.

Уповноваженій особі спільно з психологом необхідно довірливо і конфіденційно поспілкуватися з вихованцем/учнем, його батьками, друзями і зробити це максимально тактовно, щоб своїми діями не погіршити його стан, не нанести додаткову травму.

3. Послідовність дій Уповноваженої особи освітнього центру Школи у разі підозри щодо домашнього насильства, жорстокого поводження з дитиною або якщо є реальна загроза його вчинення

Постаратися розговорити вихованця/учня, встановити контакт, довірливі стосунки з ним. Надати емоційну підтримку. Тут необхідно врахувати, що дорослий повинен продемонструвати по відношенню до вихованця/учня інтерес, дружелюбність, щирість, теплоту і емпатію. У такому разі вихованець/учень відчує, що ця людина дійсно чує і розуміє її думки і почуття. Дотримуватися принципу конфіденційності щодо постраждалої особи. Оглянути ушкодження. У процесі розмови, якщо вихованець/учень підтверджує факт жорстокого поводження чи насильства щодо нього, необхідно з'ясувати терміни подій, які відбулися з вихованцем/учнем та можливості отримати їх опис.

4. Психолого-педагогічні правила організації спілкування з вихованцем/учнем Школи

Будьте уважними, відслідковуйте найменші зміни в поведінці, будь-які відхилення від норми.

Перемикайте увагу на зміну успішності (не може довгий час працювати без відволікань й помилок через швидку втому).

Не поспішайте робити висновки, проявляйте терпіння, доброзичливість. Простежте, поговоріть з батьками.

Будьте об'єктивні не лише в оцінюванні, але і в ситуації, що склалася. Не піддавайтеся емоціям, почуттям, які заважають вирішенню проблеми.

Спостерігайте за психологічною атмосферою. Для цього необхідно:

- звертати увагу на поведінку вихованців/учнів;
- розуміти вираз очей, їх міміку, жести;
- уміти зіставляти психологічну атмосферу сьогодення з учорашнім.

Щиро цікавтеся життям вихованців/учнів. Відносьтеся співчутливо до їх думок і бажань: не чіпляйтеся, не намагайтеся переробити, не критикуйте, частіше хваліть.

5. Рекомендації батьку/матері, чия дитина піддалася зґвалтуванню в сім'ї

У випадку виявлення підозри на зґвалтування дитини слід звертатися до уповноважених органів та діяти відповідно до інструкції, наданої повноважними органами. У тому числі батьки (інші законні представники) мають звернутися до медичних працівників закладу охорони здоров'я аби забезпечити медичну та психологічну допомогу дитині, проведення відповідної реабілітації.

Педагогічні працівники освітнього центру Школи у випадку отримання інформації від дитини, медичних працівників, батьків чи інших осіб щодо підозри в зґвалтуванні звергаються до керівника медичного закладу або уповноважених органів та діють відповідно до інструкції, наданої повноважними органами.

6. Рішення Уповноваженої особи стосовно виявленого факту насильства вихованця/учня.

За результатами розмови з вихованцем/учнем Уповноважена особа приймає наступні рішення або одне із них виходячи із ситуації, що склалася:

- повідомити секретаріат державної установи «Школа супергероїв» та керівника закладу охорони здоров'я щодо виявленого факту та плану подальших дій;

- фіксує у журналі отриману інформацію в присутності представника закладу охорони здоров'я;

- повідомляє не пізніше **однієї доби:** службу у справах дітей по місцю знаходження вихованця/учня, уповноважених підрозділів органів Національної поліції України (за номером 102) про виявлені факти

насильства стосовно вихованців/учнів або отримання відповідних заяв чи повідомлень.

Також Уповноважена особа освітнього центру Школи:

- викликає психолога освітнього центру, який за потреби, складає план корекційної роботи та здійснює соціально-педагогічний супровід вихованця/учня й у разі необхідності перенаправляє до інших спеціалістів (психотерапевта, невролога тощо);

- проводить спілкування із батьками вихованця/учня щодо ненасильницьких методів виховання, прийомів релаксації та способів зняття нервово-психічного напруження;

- звертається до керівника закладу охорони здоров'я, де вихованець/учень перебуває на лікуванні чи реабілітації щодо проведення діагностичного обстеження дитини для встановлення причин порушень у дитини (наркоманія, алкоголь, психічні захворювання тощо);

- орган опіки та піклування, - якщо кривдником є повнолітня недієздатна особа або особа, цивільна дієздатність якої обмежена.

Звернення може бути як усним за номером телефону, так і у формі письмової заяви із зазначенням даних про постраждалого вихованця/учня та наявні докази у заявника.

У приміщенні освітнього центру Школи на інформаційному стенді та на офіційному веб сайті державної установи «Школа супергероїв» має бути розміщено контактну інформацію Уповноваженої особи відповідного освітнього центру Школи, організацій та установ, служб підтримки постраждалих осіб, до яких слід звернутися у випадку домашнього насильства.

7. Повноваження служби у справах дітей

Приймати та розглядати заяви і повідомлення про домашнє насильство стосовно дітей та за участю дітей, у тому числі повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей;

- інформувати постраждалу дитину, її батьків, інших законних представників, якщо ті не є кривдниками дитини, про права, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися;

- інформувати дитину-кривдника, її батьків, інших законних представників про права дитини, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися;

- влаштовувати дитину в центр соціально-психологічної реабілітації дітей, притулок для дітей служби у справах дітей, інші установи для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в яких створені належні

умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб, а також здійснює контроль за умовами її перебування та надання допомоги у разі неможливості проживання дитини із своїми батьками, іншими законними представниками у зв'язку із вчиненням домашнього насильства стосовно цієї дитини або за її участі;

- проводити профілактичну роботу з батьками, іншими законними представниками дитини із запобігання домашньому насильству стосовно дітей та за участю дітей;

- порушувати перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення до відповідальності згідно із законом посадових осіб у разі невиконання або неналежного виконання ними обов'язків під час виявлення фактів домашнього насильства, роботи з постраждалою дитиною, дитиною-кривдником;

- взаємодіяти з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до чинного законодавства (*Міністерство соціальної політики України, уповноважені підрозділи органів Національної поліції України, органи опіки та піклування, управління освітою, охорони здоров'я тощо*).

8. Повноваження Органів Національної поліції України

Приймати та розглядати заяви та повідомлення про вчинення домашнього насильства, у тому числі розглядають повідомлення, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вживають заходи для його припинення та надають допомогу постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України;

- інформувати постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

- виносити термінові заборонні приписи стосовно кривдників;

- брати на профілактичний облік кривдників та проводять з ними профілактичну роботу в порядку, визначеному законодавством;

- здійснювати контроль за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;

- анулювати дозволи на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів у власників у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучають зброю та боєприпаси у порядку, визначеному законодавством;

- взаємодіяти з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до чинного законодавства.

9 Заходи щодо запобігання насильству

Методологією соціально-педагогічної роботи в аспекті *профілактики домашнього насильства щодо дітей* є концепція «допомоги для самопомоги», яка змінює свідомість і поведінку дорослих та дітей. Ця концепція розглядає людину як суб'єкт, а не об'єкт соціальної роботи, що означає формування в неї відповідальності за своє життя, свій вибір, уміння свідомо користуватися своїми правами на основі знання про них.

Соціальна профілактика згідно Закону України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» - це робота, спрямована на попередження аморальної, протиправної, іншої асоціальної поведінки дітей і молоді та запобігання такому впливу. Завдання соціальної профілактики реалізується у світлі «допомоги для самопомоги» в таких напрямках психосоціальної роботи з дітьми, молоддю та жінками: соціальні дослідження з проблеми; інформаційно просвітницька робота; соціальне навчання молоді; соціальна реклама послуг суб'єктів соціальної роботи; правова освіта дітей та молоді і членів їх сімей з проблем насильства в сім'ї; допомога дітям та молоді у виборі професії, працевлаштуванні; організації волонтерського руху; організація сімейного дозвілля та відпочинку.

Загалом визначають наступні форми запобіжних заходів проти насильства над дітьми: первинні, вторинні та третинні.

Змістом первинної соціальної профілактики насильства є: надання інформації про насильство батькам, дітям, молоді, вчителям; вивчення правових норм стосовно поведінки в реальних життєвих ситуаціях, які можуть призвести до насильства; показ зразків застосування життєвих умінь та навичок щодо спілкування, знайомства, відпочинку, вибору життєвого шляху; підтримка творчої, інтелектуальної, громадської діяльності, організація сімейного дозвілля

Вторинна соціальна профілактика застосовується до тих сімей, де зафіксовано чи спостерігається жорстоке ставлення до дітей, членів родини, домашніх тварин. Це цілеспрямована робота з окремими групами дорослих і дітей з метою зміни ставлення до поведінки з дітьми, формування гуманного ставлення дорослих до дітей, життєвих умінь та навичок у дорослих та дітей, роз'яснення сутності і відповідальності за жорстоке ставлення до дитини. Вона передбачає своєчасне виявлення таких осіб і надання їм психосоціальної підтримки і допомоги у напрямках: формування знань, життєвих умінь і навичок, необхідних для самозахисту від насильників; формування поняття про установи та організації, які допомагають потерпілим від насильства; зміна ставлення молодої особи до себе, свого місця у суспільстві, усвідомлення нею цінності свого життя і своєї ролі в ньому, а батьків - до дитини як суб'єкта власного життя.

Третинна профілактика проводиться з тими, хто постраждав від жорстокого ставлення, з метою навчання самозахисту; з тими, хто здійснює таку поведінку - як соціальне навчання і контроль, що є умовою збереження сім'ї, залишення батьківських прав тощо.

Соціально-профілактична робота з батьками щодо жорстокого ставлення до дітей складається з: батьківської просвіти (права та потреби дітей, права та обов'язки батьків щодо дітей, особливості розвитку дітей, родинного виховання, жорстоке ставлення до дітей і насильство в сім'ї - його сутність, наслідки, відповідальність); формування толерантності, життєвих сімейних умінь і навичок (комунікативних, прийняття рішень, прогнозування, управління собою).

Під час цієї роботи передбачається здійснення емоційного супроводу: підбадьорювати, мотивувати, наполягати, цікавитися станом справ дитини і батьків, підкреслювати віру в існування ресурсів сім'ї, повагу до членів сім'ї; надавати поради для поточної підтримки дитини в мікросередовищі, виявлення змін у її стані.

Заступник директора з навчально-методичної роботи – керівник навчально-методичного центру державної установи «Школа супергероїв»

Ольга НАБОЧЕНКО